
**BUGUNGI KUNDA AVLODLARARO VORISIYLIKNING
NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY
TAHLILI**

Abdukarimova Gulchexra Baratovna

Toshkent davlat transport universiteti

“Ijtimoiy fanlar” kafedrasida katta o‘qituvchisi

Globalashuv sharoitida yoshlarning zamonaviy madaniy qiyofaci o‘rganilishi jamiyat hayotining barcha sohalarida bilan bog‘liq holda amalga oshirilmoqda. Yoshlarning zamonaviy madaniy qiyofacini shakllantirishda umumiy qadriyatlarining o‘zini, bugungi kundagi jamiyat talablaridagi roli muhim ahamiyatga ega. Yoshlarning umumiy qadriyatlariga bo‘lgan munosabatida tolerantlikning namoyon bo‘lishi yoshlar madaniy qiyofaci bilan bog‘liqdir. Shunga qaramay, vaqt o‘tishi bilan qadriyatlar tizimi jamiyatda muhim o‘zgarishlarni yoshlarning madaniy dunyosiga ta‘cip etishida ko‘rishimiz mumkin. Yosh avlodning har bir vakili o‘z mamlakatini rivojlantirish va insoniyatga foyda keltirishni maqsad sifatida belgilab, faoliyatini tashkil etishi kerak. Har bir millatning kelajagi xalqning intellektual qobiliyati mamlakatning qayser yo‘ldan rivojlanishiga ko‘p jihatdan bog‘liqdir. Shaxsning ijtimoiy faolligi darajasi, madaniy yuklashini ta‘minlovchi muhim omil ta‘lim va tabiiy sharoitdir.

Avlodlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganish hozirgi kunda ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning diqqat markazida turibdi. Qarilik ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida oddiyligi, tabiiyligi tufayli uzoq vaqt mobaynida ilmiy tahlil obyektida o‘rganilmagan. XIX asr oxirida shveysariyalik olim A.Sabatye ilgari surgan yondashuv “qarilik”, “qarish”, “o‘lim” va “o‘lish” tushunchalarining ilmiy talqiniga asos soldi. U o‘z ilmiy tadqiqot va ma‘ruzalarida qarilik va qarish muammolariga nisbatan tabiiy-ilmiy yondashuvlarni birlashtiruvchi nuqtai nazarni ilk bor ta‘riflab berdi. U qarilikni

organizm faoliyatining o'limga olib boruvchi tanazzul davri sifatida talqin qildi. Bugun tadqiqotlarning aksariyati yosh va o'rta avlodning ijtimoiy o'zaro ta'sirini o'rganishga qaratilgan bo'lib, yoshlar va keksalar o'rtasidagi munosabatlarni shakllantirishni taqazo etmoqda.

Avlodlararo vorisiylikning nazariy-metodologik asoslarini avlodlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tashkil etadi. M.B.Glotov fikricha, "Avlod – bu aniq tarixiy davrda shakllangan va yosh farqi asosida faoliyat yurgizish uchun ijtimoiy shart-sharoitlar bilan chegaralangan insonlarning obyektiv ravishda takomillashadigan sotsial-demografik va madaniy-tarixiy birligi sanaladi"¹. Bizningcha, avlod tushunchasining boshqa ma'nolari mavjud bo'lib, "avlod" va "yosh" tushunchalarini aralashtirishga asoslangan yoki tarixiy ma'noga nisbatan o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, uning o'ziga xos jihatlarini ifodalaydi.

Etimologik jihatdan olib qaraganda, «avlod» tushunchasi o'zida «gan» («nasl qoldirish») va lotin tilidagi «generation» («yaratilgan», «meva») so'zi bilan hamda sotsiologiyaga oid rus tilidagi adabiyotlarda «koleno» («avlod tarmog'i», «shajaraning bosqichi»)² ma'nolarini anglatadi. Avlodlararo vorisiylik-ajdodlar bilan avlodlar o'rtasidagi qarishdoshlik aloqalari, munosabat an'ana va qadriyatlarning davom etishini, nasliy ma'naviy-axloqiy yaqinlikni anglatadi.

Avlodlararo vorisiylik umumiy ma'noda jamiyat hayotining ijtimoiy-iqtisodiy ma'naviy madaniyatning avloddan-avlodga o'tkazilishini anglatadi va shaxsning rivojlanish qobiliyatlarida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda avlodlararo vorisiylik jamiyatning taraqqiyotining asosiy mezonlari va zaruriy sharti hisoblanadi. Bizningcha, insoniyat azaldan avloddan-avlodga o'tib kelayotgan hayotdan maqsad – yurt birligini, yer yaxlitligini va xalqning hamjihatligini ta'minlashdan, shuningdek boy milliy ma'naviyat xazinalarini asrab-avaylash va ko'paytirishga intilgan. Ular bu vazifani hayotga tatbiq etishda hamisha yetakchi bo'lib kelgan, olijanoblik, saxovatpeshalik ularni asosiy ma'naviy-axloqiy fazilatlari bo'lgan. Gerantologiya avlodlararo vorisiylikning ijtimoiy-falsafiy va

¹ Глотов М.Б. Поколение как категория социологии // Социологические исследования. – Москва, 2004. № 10. – С. 42-48.

² Калиновский, Ю.И. Философия образовательной политики / Ю.И. Калиновский. – Москва, 2000. – С. 540.
www.tadqiqotlar.uz

tarixiy tushunchalardan biri bo'lib, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni ifoda etadi. Madomiki, milliy- ma'naviy meros, diniy an'analar, urf-odatlarining qadrlanishi, yosh avlodga yetkazilishi va rivojlanishi ma'naviy madaniyat sohasidagi avlodlar davomiyligini o'zida ifoda etadi. Hozirgi kunda gerantologiya ijtimoiy-falsafiy tadqiqot obyekti qarilik va qarish jarayonlarining ijtimoiy-falsafiy, nazariy-metodologik jihatdan tadbiq etmoqda. Chunki, har bir avlod oldingi avlodga nisbatan o'zgargan va o'zgaruvchan sharoitlarda merosxo'rligni qo'llaydi. Binobarin, avlodlar uzluksizligi o'zining atributi sifatida tadqiqot obyektni ham o'z ichiga oladi.

Bizning fikrimizcha, ijtimoiy-madaniy muhit keksalar va yoshlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro munosabatlarning jamiyatga ta'sirini o'rganishga imkon beradigan va bunday o'zaro ta'sir madaniyatining uzluksizligi bilan bog'liqligini ifoda etadigan ijtimoiy-madaniy tahlilni o'tkazish kerak. Ushbu muammoni tadqiq etishning istiqbolli yo'nalishlari mamlakatimizda keksalar va yoshlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro munosabatlarni uyg'unlashtirishga yordam beradigan nazariy va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish lozim. Madomiki shunday ekan, gerantologiyaning ilmiy-falsafiy mezonlarini, keksalar va yoshlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro munosabatlarning jamiyat rivojiga ta'sirining xususiyatlarini aniqlash, ijtimoiy-madaniy yondoshuv asosida amalga oshiriladi. Bu esa tarixiy ijtimoiy-madaniy kontekstni tahlil qilish imkonini yaratadi³.

Insoniyat yaratilgandan buyon jamiyatda birorta avlod o'zining avlodlaridan ajralmagan va ajralib turolmaydi. Barcha avlodlar nafaqat o'zaro bog'liqlikda, balki o'zaro ta'sir jarayonida bo'ladi. Chunki, bir avlod ma'lum bir tarzda, uzining ma'naviy-diniy qadriyatlari, urf odatlari kelajak avlodga meros qoldiradi. Shunday ekan yoshlar va keksa avlodlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro munosabatlar masalasi abadiy muammolardan biri bo'lib, bu muammo nafaqat biologik, balki ijtimoiy-madaniydir. Uning ahamiyati, teranligi, ko'p qirraliligi va qarama-qarshiligi jihatidan insoniyatning mavjudligi va uning istiqbolini belgilab beruvchi omillar hisoblanadi. Xususan, "Avlodlararo munosabatlardagi vorisiylik

³

yoki ziddiyatli ixtiloflarni sotsiologik tadqiq qilish bugungi jamiyatning tarixiy va ijtimoiy rivojlanishidagi o'ziga xos jihatlarni ma'lum ma'noda anglashga yordam beradi. Avlodlar vorisiyligi – ijtimoiy hayotda muhim ahamiyatga ega bo'lgan masala bo'lib, biz unda avlodlar o'rtasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan kelishmovchilikni kuzatmaymiz. Biroq ikki avlod o'rtasida ziddiyatlarning vujudga kelishi tabiiy jarayon”.

Bizningcha, avlodlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro ta'sir - bu yoshlarning ham, keksalarning ham ehtiyojlari, qiziqishlari, qadriyat yo'nalishlarini to'plash va muvofiqlashtirishning maqbul modellari, shakllari va usullarini doimiy ravishda izlash demakdir. Shu ma'noda gerantologiya ilmiy-falsafiy ta'limotlardan biri bo'lib, uzining tadqiqot obyekti sifatida namoyon bo'ladi.

REFERENCES

1. A.Sabatye A. Jizn fransiska assizskago. – Moskva. 1996. – 365 s.
2. Glotov M.B. Pokoleniye kak kategoriya sotsiologii // Sotsiologicheskiye issledovaniya. – Moskva, 2004. № 10. – S. 42-48.
3. Sotsiologicheskiy ensiklopedicheskiy slovar. – Moskva, Izdatelstvo NORMA, 2000. – S. 488.
4. Kalinovskiy, Y.I. Filosofiya obrazovatelnoy politiki / Y.I. Kalinovskiy. – Moskva, 2000. – S. 540.
5. Miponov, A. V. Ponyatie sennosti, vidi i iepapxiya sennostey / A.V. Miponov // Sotsialno-gumanitapnie znaniya. – 2007. – № 1 S-101.
6. Abdukarimova G. B. Nauchno-filosofskiy analiz sovremennogo etapa globalizatsii // Nauka, obrazovaniye i kultura. – 2019. – №. 4 (38). – S. 36-37.